

Ruokajärjestelmän murros tarvitsee tuekseen tietoa

Kirjoittaja: Liisa Kolehmainen, Kestävyyssasiantuntija, Oatly Suomi

On itsestään selvää, että ruokajärjestelmän on muututtava, sekä globaalin oikeudenmukaisuuden, ravinteikkaan ruoan, että ennen kaikkea planeetan kantokyvyn näkökulmasta. Vastuu tämän muutoksen synnyttämisestä on kuuma peruna, jota poliitikot, yritykset ja kuluttajat heittelevät osapuolelta toiselle.

Erityisesti kuluttajien valtaa usein liioitellaan, sillä kuluttajilla ei tällä hetkellä ole tarpeeksi tietoa ruoan ympäristövaikutuksista, jonka pohjalta he voisivat tehdä ympäristöystävällisempiä valintoja. Ympäristövaikutuksen laskennan harmonisointi on eduksi kaikille osapuolille: se auttaa poliitikkoa tietoon pohjautuvassa päätöksenteossa, yrityksiä oman toimintansa päästöjen hallinnan strategisessa suunnittelussa, ja voimaannuttaa kuluttajia tekemään ympäristöviisaita päätöksiä.

Ruokajärjestelmän on muututtava

On monin tavoin selvää, että ruokajärjestelmän on muututtava. Kasvipohjaisemman ruokajärjestelmän ja ruokavalion puolesta on puhunut niin IPCC (2020) kuin Pohjoismaiset ravintosuosituksetkin. Myös Suomen hallituksen Ilmatoruokaohjelman luonnoksessa korostetaan eläinperäisten tuotteiden kohtuullista käyttöä (Ilmatoruokaohjelma, 2021).

Käytämme jo nykyisellään noin puolet käytössä olevasta maa-alasta viljelyyn (Ritchie & Roser, 2020). Ruokajärjestelmä synnyttää jopa kolmanneksen kaikista globaaleista kasvihuonepäästöistä (Crippa et al, 2021), josta noin puolet syntyy eläinperäisten tuotteiden tuotannosta (FAO, 2017). E erityisen huolestuttavaa tämä on tilanteessa, jossa YK:n mukaan maailman väkiluvun odotetaan kasvavan nykyisestä 7,8 miljardista lähes 10 miljardiin seuraavan 30 vuoden aikana, ja ruokaa tullaan tarvitsemaan entistä enemmän.

Vastuu jakautuu: politiikka, yritykset, kuluttajat

Koska ruokajärjestelmän murroksessa tarvitaan lukuisia, toisiaan tukevia samansuuntaisia muutoksia, ei kukaan yksittäinen toimija voi sitä synnyttää yksin. Poliitikalta tarvitaan selkeää signaalia ruokajärjestelmän suunnasta, tuki- ja verojärjestelmän suuntaamista kestävämpää ruoantuotantoa tukevaksi, ja murroksen reiluudesta huolehtimista.

Yrityksillä on valtaa vaikuttaa moniin toimijoihin yhtäaikaaisesti, minkä vuoksi yrityksillä on valtava potentiaali ruokajärjestelmän uudistuksessa. Yritys voi vaikuttaa niihin vaihtoehtoihin, joista kuluttajien on valittava, ja siihen ympäristöön, jossa valinta tehdään; hienosti sanottuna valinta-arkkitehtuuriin. 2020 luvun yritykset eivät vain passiivisesti vastaa kuluttajien kysyntään, vaan myös tuottavat kysyntää tietyille tuotteille, ja siirtävät sitä pois tietyiltä.

Tämänkin tueksi yritykset tarvitsevat selkeää tietoa niin tuoteryhmien kuin tuotteidenkin ympäristövaikutuksesta. Siinä missä tieto omien tuotteiden ympäristövaikutuksesta auttaa suuntaamaan toimia, kirittää tieto kilpailijoiden tuotteiden hiilijalanjäljestä oikeaan suuntaan.

Kuluttajien valtaa liioitellaan, koska tietoa päätöksenteon taustaksi ei ole tarpeeksi

Vastuuta ja valtaa ruokajärjestelmän murroksesta heitetään usein kuluttajille – tätä vahvistaa puhe siitä, että kuluttajat ”äänestävät” lompakollaan, sekä lukuisat kuluttajille suunnatut hävikki-, kotimaisuus-, tai kasvisruokakampanjat.

Kuluttajilla on tärkeä rooli ruokajärjestelmän muutoksessa, sillä sekä yritykset että poliitikot tapaavat kuunnella tarkalla korvalla kuluttajien ääntä. Kuluttajien valta ei rajoitu vain omiin valintoihin, vaan siihen paineeseen, mitä kuluttajat voivat synnyttää sekä yrityksissä että poliittisissa päätöksentekijöissä.

Nykytilanteessa kuluttajilla ei kuitenkaan ole tietoa, jonka avulla ne voivat valtaa käyttää. ”Ympäristöystävällisemmän ruoan” isot linjat, kuten kasvipohjaisen ruokavalion ilmastohyödyt, ovat tutkimuksen pohjalta hyvin tiedossa. Kuitenkaan selkeää, ymmärrettävää, ja toimintaa mahdollistavaa tietoa esimerkiksi tuotteiden tai tuoteryhmien ympäristövaikutuksesta ei ole saatavilla. Pitkään luulin, että tieto on vain vaikeasti löydettävissä – tietoa ei kuitenkaan yksinkertaisesti ole. Tähän on tultava muutos, ja ympäristövaikutusten laskennan harmonisointi on tärkeä askel siihen suuntaan.

Hiilijalanjälkimerkinnät hyödyksi kaikille kolmelle taholle

Tämän vuoksi LCA-FOODPRINT hankkeelle on meillä Oatlylla korkeat odotukset. Tutkijoiden kehittämä, Suomen olosuhteisiin soveltuva malli, jonka kehityksessä ruoka-alan sidosryhmät ovat laajasti mukana, on kaikkien osapuolten etu. Tämä ei tarkoita, että meidän täytyy odottaa täydellistä standardia, ennen kuin kuluttajille voidaan viestiä tuotteiden hiilijalanjäljistä. Kuitenkin nykyinen tilanne, jossa yritykset tuottavat laajalla skaalalla enemmän tai vähemmän selkeitä ilmastoväitteitä ilman läpinäkyvyyttä laskennat tavoista, ei auta kuluttajaa.

Siksi esimerkiksi me Oatlylla tilaamme aina uudet laskelmat kaikille tuotteille, joita vertaamme toisiimme. Nykyisessä tilanteessa se on ainoa keino varmistua siitä, että käytetty menetelmä ja rajausta on varmasti ollut sama. Alan tulisi yhdessä päästä pikaisesti tilanteeseen, jossa vertailukelpoista ja selkeää tietoa eri tuotteiden hiilijalanjäljistä on tarjolla sekä kuluttajille että päätöksentekijöille.

Lähteet:

Crippa, M., Solazzo, E., Guizzardi, D., Monforti-Ferrario, F., Tubiello, F. N., & Leip, A. J. N. F. (2021). Food systems are responsible for a third of global anthropogenic GHG emissions. *Nature Food*, 2(3), 198-209. DOI: <https://www.nature.com/articles/s43016-021-00225-9>

FAO, 2017. GLEAM 2.0 – Assessment of greenhouse gas emissions and mitigation potential. Available at: <https://www.fao.org/gleam/results/en/>; Poore, J., & Nemecek, T. (2018). Reducing food's environmental impacts through producers and consumers. *Science*, 360(6392), 987-992. Available at: <https://www.science.org/doi/abs/10.1126/science.aag0216>

Ilmastoruokaohjelma, 2021. Luonnos ilmastoruokaohjelmasta. Saatavilla: <https://mmm.fi/ilmastoruokaohjelma>

IPCC, 2020. Special report: CLIMATE CHANGE AND LAND
<https://www.ipcc.ch/srccl/>

Ritchie, H. & Roser, M. (2020). Environmental impacts of food production. Our World in Data. Retrieved October 19, 2021, from <https://ourworldindata.org/environmental-impacts-of-food>